

tates, tum renovaturi et confirmaturi et in pleniorum formam redacturi sumus, cum Illustritas sua Nobis Regnoque Nostro debitum homagium praestiterit. In cuius rei fidem et testimonium manu Nostra praesentes subscripsimus, et sigillum Nostrum appendi iussimus. Datum Lublini in conventu generali Regni diae 3 mensis Augusti anno Domini MDLXIX, Regni vero Nostri quadragesimo.

IX. KONSTYTUCYJE SEJMU KORONNEGO LUBELSKIEGO OBOJGA NARODU UNIOWANEGO, POLSKIEGO I LITEWSKIEGO, ROKU 1569 [11 SIERPNIA]^a

Zygmunt August, z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie etc. pan i dziedzic¹.

1. Wszem wobec i każdemu z osobna oznaczamy i wiadomo czynimy, iż czyniąc dosyć prośbom i żądliwościom wszech stanów koronnych, iako i samej potrzebie Rzeczypospolitej, także powinności a urzędowi Naszemu Królewskiemu, abyśmy unią Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną Polską, przez pradziada Naszego i wszystkie inne^b stany tych państw uczynioną i potym przez inne przodki Nasze, także i ich samych utwierdzoną i umocnioną, ku takiemu końcowi i skutkowi przywiedli iakoby nigdy niczym ani się naruszać, ani nigdy rozrywać nie mogła. Dla czego wedle konstytucyi Naszych ten sejm walny spoiny w roku przeszłym złożyliśmy, i nie od czego innego zaczynali, iedno od tej samej potrzeby a sprawy unii. Do czego się stany wszystkie^c, tak koronne, iako i Wielkiego Księstwa Litewskiego stawily, a tę sprawę wszystkę między sobą, także i My między nimi, co iedno należało urzędowi a zwierzchności Naszej Królewskiej, wedle przywilejów, listów i spisów, tak przodków Naszych, iako i samych^d tudzież i od Nas o tym poprzod wydanych i będących, a tak iako potrzeba ukazowała postanowili i skończyli i przysięgami spólnymi każdy tak z panów rad, iako i z stanów innych, tak sami z osob swoich, iako i za te, od których tu z mocą zupełną przysłani byli i za potomstwo swoje i ich, przy wielkim zbiorze^e ludzi stanów wszelakich i narodów różnych to umocnili i utwierdzili. A tak My tą uchwałą a mocą sejmu tego niniejszego nad listy konfirmacyi Naszych o tym wydane, tę wszystkę rzecz a sprawę unii umacniamy, utwierdzamy czasy wiecznemi. O czym wszystkim listy i przywileje, tak od Nas popierwej i potym tu wydane, także między nimi^f samemi spisane, uczynione i poprzysiężone, szerzej omawiają, które My tu **pro insertis habere volumus** i ktoreśmy z tej przyczyny do akt kancelaryi każdej, właśnie i dostatecznie wpisać uchwałą niniejszą kazali i każdemu do województwa jego kanclerze Nasi **autentice**, pod pieczęcią Naszą, ekstrakty wydawać są powinni, ustawując i znajdując, iż im takowa wiara ma być dana, iako właśnie gdzieby oryginały same okazane były.

2. A pierwej niżli to skończenie a zawarcie sprawy unii wyższej omienione stało się z przyczyn słusznych i ważnych, a za upomnieniem pilnym wszech stanów koronnych, pomniąc na poprzysięgłą powinność Naszę, Ziemie Wołyńskie, Kijowskie i Podlaskie ze wszemi ich przyległościami i własnościami, zupełnie ku Koronie Polskiej właśnie i zdawna jeszcze przed zaczęciem tej uniej należące jako ku własnemu ciału właściwe jego członki przywróciliśmy, tak iż wszyscy obywatele tych ziem, wedle swego każdy zawołania i stanu, wolności, swobod, własności narodu polskiego są i być mająuczestniki i onych używać iako inni wszyscy obywatele koronni i pod regimenty koronnemi być, iakoż już są. I tak od urzędów polskich,

^a W MK tytuł brzmi: *Constitucje sejmu walnego Coronnego Lubelskiego Roku Pańskiego 1569. W Ossol.:* *Constitucje sejmu Coronnego Lubelskie roku 1569.* ^b MK. i Ossol., *tu i zawsze poniżej:* *ine.* ^c MK i Ossol., *tu i poniżej:* *wszytkie, wszystkie, wszytek.* ^d MK i Ossol.: *ich samych.* ^e MK i Ossol.: *zbierze.* ^f MK i Ossol.: *iemi.*

¹ *Cały następny tekst, aż do punktu 5 (Ziemia Inflantcka...) jest niemal dosłownym powtórzeniem odrębnego aktu pt. Potwierdzenie unii między narody polskimi i litewskimi na sejmie walnym lubelskim roku 1569 skończonej (por. wyżej, akta tegoż sejmu, nr VII). W MK i Ossol. poszczególne akapity tekstu nie są numerowane.*

od praw, w potrzebach i w sprawach swych, wedle potrzeby i prawa opisanie używać mają i używają, o czym w przywileju koronnym vigore restitutionis danym szerzej opisano jest. Co wszystko nigdy nieodmiennie a nieporuszenie tak trwać i być czasy wiecznymi tą uchwałą sejmową znajdujemy.

3. Miejsce sejmom walnym koronnym w Polszcę, iako je składać mamy, tak iuż Warszawę na to naznaczamy. Wszakże gdzieby **casus** iaki przypadł znaczny, żeby tam złożon i trzyman być nie mógł, wolno Nam będzie, za dołożeniem i radą panów rad obojga narodu tam go złożyć, gdzieby **commodius** być mogło w Polszcę. A sejmiki powiatowe wedle obyczaju tak w Polszcę, iako i w Litwie składane i trzymane być mają. Których oznaczenie kancelaryje Nasze w odsyłaniu listów i starostowie w rozsyłaniu ich, tak się zachować mająjakoby publikacyja ich, dwie albo trzy niedziele przed nimi, do wiadomości ludzkiej przysła.

4. Miejsca panom radom litewskim, tak duchownym, iako i świeckim, między pany radami koronnymi, iako iuż jednemu a spólnemu senatowi daliśmy i nazaczyli. Także i posłom ziemskim wojewodztw litewskich między wojewodztwa koronne, które tak iuż zawsze zostawać mają iako na to iest listem Naszym osobnym opisano.

5. Ziemia Inflantcka, na której też nie mniej Koronie Polskiej iako i Wielkiemu Księstwu Litewskiemu należy i przez^g którą się wiele utrat podjęło, przeto wedle konkluzji a konstytucji sejmu parczowskiego², przy tych państwach iako iuż przy iednej Rzeczypospolitej onę zupełnie zachowujemy, także i obroną spoiną iako i inne państwa Nasze opatrowana być ma. Już rady inflantckie i od innych stanów posłowie, którzy tu^h przysłani są stamtądⁱ, Nam Krolowi Polskiemu i Koronie przysięgę uczynili. A dalszą sprawę i to co by do tego należało, na przyszły sejm koronny odkładamy, na który od wszech stanów tam stąd tu^k posłowie z zupełną mocą przysłani być mają.

6. Znać My tę być powinność Naszę, abyśmy to wszystko w czymkolwiek exekucji nie dosyć się stało, abo coby na ten sejm z przeszłego piotrkowskiego³ konstytucyjami ku wykonaniu zawisło, na terazniejszym sejmie ku skutkowi przywiedli. A iż między inszemi około rządu koronnego artykułmi warunk i szafunek czwartej części którąś z^l dochodów stołu Naszego dla dobrego i obrony Rzeczypospolitej dobrowolnie postąpili, miał być opatrzon. Przeto niwczym nie derogując urzędowi, dobrze przez przodki Nasze uprzywilejowanemu i przez Nas samego konstytucyjami obwarowanemu podskarbstwa koronnego, i owszem we wszem przełożeniu i prerogatywach ten urząd koronny wcale zostawując, i dla tegoż też nic nie ujmując władzy i przełożenia wielmożnemu Stanisławowi Sobkowi z Sulejowa, kasztelanowi sandomirskiemu a na ten czas podskarbiemu koronnemu, ktorego cnoty, wiary, życzliwości przeciw Nam i Rzeczypospolitej, także też iako w inszych wielkich sprawach, tak też i na tym urzędzie koronnym dostatecznej dzielności dobrześmy doznali, za radą i zezwoleniem panów rad i posłów ziemskich koronnych, dla ^mpostanowienia i opatrzenia^m skarbu pospolitego Rzeczypospolitej, który się za czasem założyć będzie mógł, na co i ta czwarta część przez Nas iest oddana, ten porządek i opatrzenie obyczajem niżej opisanym stawimy.

7. A naprzód warując to, aby wszystkie prowenta stołu Naszego Królewskiego, na wszelakim miejscu będące państw Korony Polskiej, których ta czwarta część iest oddzielona do skarbu Naszego, do rąk iego były oddawane, ktoremi on szafować będzie według rozkazania Naszego.

8. Deputujemy do pana podskarbiego koronnego cztery osoby deputatów, dwu z rady a dwu z rycerstwa, **ad hunc solum actum**: to jest urodzonego Jana Tarła z Szczekarzowicⁿ, kasztelana radomskiego, starostę pilźnieńskiego, Wojciecha Przyjemskiego, kasztelana łędzkiego, Stanisława Dębińskiego^o, starostę chęcińskiego, Dobrogosta Potworowskiego, sędziego

^g MK i Ossol.: prze. ^h MK i Ossol.: tam stąd tu. ⁱ Brak w MK i Ossol. ^j MK i Ossol. tu i poniżej'. siem. ^k Brak w MK i Ossol. ^l Brak w MK i Ossol. ^{m-m} Ossol.: opatrzenia i postanowienia. ⁿ Tak w MK i Ossol.; w VL: Czekarzewic. ^o MK: Dębińskiego; Ossol.: Dembińskiego.

² Por. wyżej nr LXVII.

³ Por. wyżej nr LXX.

ziemskiego kaliskiego. Nie żebyśmy takie którzyby w urzędzie jego przeszkadzać mieli, abo **socios muneris cum aequali potestate** przysądzać, tylko ku odbieraniu, chowaniu i szafowaniu czwartej części, a to dla tego^p śmierci podskarbiego koronnego. Którzy to deputaci czcić i ważyć pana podskarbiego, iako radę i urzędnika koronnego będą powinni, a opisaną powinność mają czynić z wolą Naszą Królewską i za radą panów rad i z wiadomością pana podskarbiego koronnego, iako na sejmiech stanowić się będzie. A dalej w urząd iego w niczym się wtrącać nie mają, tak iż inne wszystkie sprawy urzędowi podskarbstwa koronnego należące, wedle przywileju i statutu we wszem cale i skutecznie zachowane być mają.

9. Oddawać tę czwartą część ma każdy **possessor bonorum Nostrorum Regalium**, pod utraceniem dzierżawy, wedle konstytucji powinien będzie.

10. Celnicy, mytnicy, żupnicy mają być ludzie osiedli, chrześcijańskiej^q wiary, majątni, i każdy z nich czwartą część oddawać z dochodów tych im zleconych pod winą utracenia urzędu będzie powinien. A jednak **de suis haereditariis bonis**, po zapozwaniu, oddać tę czwartą część nie oddaną, także też wszelakich innych kruszców, żupnicy gdy do pożytku a skutku swego przyjdą, powinni będą dawać czwartą część.

11. Po każdego starosty, dzierżawce, celnika, mytnika, żupnika śmierci, pan podskarbi koronny za rozkazaniem Naszym posłać ma dla uczynienia inwentarza i dla opatrzenia prowentów, aż My wakancyją tę komu oddamy, i pilnować tego, aby czwarta część nie zginęła Rzeczypospolitej, **alioquin de suo** nagrodzić będzie powinien pan podskarbi, **et sub privatione officii**.

12. Annaty, które sejmową konstytucją są pozwolone na obronę potoczną, tamże mają być oddawane do possessora, od konstytucji dwuletniej piotrkowskiej⁴ pod winą **duplicis annatae**.

13. Miejsce ku oddawaniu i chowaniu tych prowentów postanawiamy zamek rawski.

14. Czas ku znoszeniu tej czwartej części i innych prowentów^r [Zielone] Świątki.

15. Odbierać to wszystko pan podskarbi koronny z deputaty ma, tak iako się iuż po te dwa sejmy zaczęło.

16. Kwitować każdego pod swą pieczęć skarbnąpan podskarbi ma, z podpisem deputatów, a nie inaczej.

17. Na miejsce i czas opisany pan podskarbi koronny i deputaci zjachać się mają, **sub poena similis salarii**, i mieszkać tam trzy niedziele spełna, dla odbierania tych prowentów.

18. Regestra tego wszystkiego mają mieć przy sobie, każdy z nich osobne, podpisane spoinie za pieczęciami spólnemi.

19. Księgi mająbyć jedne, w które kwity wszystkie wpisowane mają być i tam zostawać przy prowenciech oddanych, a drugie na sejm przynoszone być mają.

20. Jeśliby komu sługa posłany z temi pieniędzmi czwartej części abo umarł w drodze abo się iaki **casus** trafił, tedy ten, czyje pieniądze były, ma oświadczenie przygody onej swojej w grodzie bliższym uczynić i zapisać. A z tym postępkiem utracić dzierżawy swej nie będzie, ale zapłacić ma na bliższe zjechać pana podskarbiego koronnego i deputatów.

21. Oświadczenie ono z sobą mając, i przysięgą próbować tam przed panem podskarbis i deputaty ma. (

22. Szafować temi prowenty tego skarbu pospolitego pan podskarbi koronny ma z deputaty na służebne tylko potocznej obrony, z wiadomością Naszą i rad koronnych, wedle konstytucji.

23. A naprzód po odbieraniu tych prowentów, pan podskarbi z deputaty pieniędzy odliczyć ma na pułroka całe żołnierzom. Które gdy deputat odniesie do Lwowa, ma oddać z nich pisarzowi polnemu połowicę na jedną ćwierć lata, za wiadomością hetmańską, a drugą połowicę ma oddać i schować na ratuszu pod pieczęcią pisarza polnego i starosty abo podstarościego

^p Brak w Ossol. ^q MK i Ossol.: krzeczianskiej. ^r Ossol.: prowentow jej.

⁴ Mowa tu o konstytucji sejmu piotrkowskiego z 1562/1563 r. O pozwoleniu czwartej części na obronę potoczną. Por. wyżej nr LXV, I, 27.

i burmistrza lwowskiego i miejską. Których pisarz nie ma ruszać, aż na płacenie żołnierzom, gdy przyjdzie druga ćwierć lata, także ma być na drugie pułoka.

24. A jeśli^s gdzie indziej niżli na Podolu wojsko było za potrzebą obrony, albo żeby też insi ludzie służebni przyjęci byli, tedy tam gdzieby blisko wojska napewniejszeby miejsce było, te pieniądze odnoszone i chowane być mają na to miejsce, obyczajem wyżej mianowanym. Ostatek pieniędzy schować wiernie na miejscu obmienionym, pod kluczmi spólnymi i pieczęciami mają, tak pan podskarbi iako i deputaci.

25. Na drugie puł roku (gdyż służba ma być od roku do roku) mają się zjechać na toż miejsce pan podskarbi i deputaci, na nowe lato, znowu pieniądze żołnierzom odliczyć na drugie puł roku.

26. Odnosić te pieniądze deputat jeden pierwszą ratę a drugi drugą ratę ma być powinien do Lwowa i tam ie z wiadomością hetmańską pisarzowi oddawać polnemu, za kwity słusznymi, wedle porządku wyżej opisanego.

27. Deputat w odnoszeniu tych pieniędzy ma nakładu wielkiego nie czynić, a owszem wszystko statecznie rejestrować, bo opatrzenie iego na to odnoszenie ma być z tychże pieniędzy pospolitych, z których liczbę powinien uczynić.

28. Niebytność pana podskarbiego koronnego albo deputata ktorego prze słuszną przyczynę nie ma zaszkadzać w odbieraniu tych prowentów, na obronę potoczną pozwolonych i szafowaniu ich, gdy na swe miejsce szlachcica osiadłego i uczciwego, **cum sufficienti mandato** i pieczęcią swą przyśle i z kluczem.

29. A jeśli by śmierć ktorego z tych albo deputatów albo pana podskarbiego zaszła, tedy **superstites** mają moc wszystko sprawować, oznajmiwszy Nam naprzód śmierć onego.

30. Liczbę czynić z tych prowentów mają na sejmie walnym dnia szóstego od zaczęcia sejmu, przed Nami i radami koronnymi i posły ziemskimi, pan podskarbi koronny i deputaci i do statecznie się usprawiedliwić Rzeczypospolitej kwitami, nie inszymi, iedno ktoreby były na służebne potocznej obrony, wedle konstytucyi. A na sejmie nie ma być nic sprawowano, aż się ta liczba pierwej odprawi, tamże kwit sobie od Nas, za wiadomością rad koronnych i posłów ziemskich otrzymać.

31. Deputaci iedno od sejmu do sejmu drugiego trwać będą na tym urzędzie swym, a inni na to miejsce obrani być mają, którym oni przedniejszy wszystko statecznie oddać będą powinni, przy panu podskarbim.

32. Jeśli by śmierć pana podskarbiego albo deputata ktorego zaszła, pierwej niżli by liczbę na sejmie uczynili, tedy **superstites**, pan podskarbi z innemi deputaty liczbę uczynią.

33. Ktoby nie dał tych dochodów na czas i miejsce opisane, tedy pan podskarbi z deputaty mają Nam zaraz deferować wszystkich. A My na wwiązanie dzierżaw onych, z których prowent nie iest wydań, także na odjęcie żup, ceł, myt i innych wszystkich **in genere, nullis exceptis** dochodów, z którychby czwartej części nie oddano, pošlemy i przed się o nie wydanie czwartej części, którą oddać będzie powinien **de bonis haereditariis** pozwiemy, jako konstytucya obmawia, na sejm walny.

34. Respekt ma być na to, ieśli by który dzierżawca przed wyszciem roku, ktorego by miał dawać czwartą część, umarł, aby nie więcej potomkowie zmarłego dawali, iedno coby słusnie przychodziło [i] ostatek dzierżawca **successor** dokładać ma wedle liczby. A coby się kolwiek rzeczy znalazło nad inwentarz, to wszystko potomkowie z starostw wolno wywieść mają i długi swe wyciągać, czego pan podskarbi bronić nie ma.

35. A gdyby przypadło **interregnum**, pan podskarbi i deputaci tego skarbu pospolitego pieniędzmi nie mają szafować, iedno za wiadomością! rozkazaniem rad koronnych, **sub poena peculatus**. A ktoby też śmiał kiedykolwiek rzucić się na ten skarb pospolity albo by hamował pana podskarbiego z deputaty, w szafunku ich wyżej opisanym, albo żeby też starosta pana podskarbiego z deputaty od zamku przerzeczonego i od pieniędzy hamować chciał, a rad by koronnych niechciał być posłuszen, takowy każdy tąż winą **peculatus** będzie karan.

^s *MK i Ossol.*: jeśli by.

36. Panowie deputaci mają przysięgać na powinność swą i na to, iż **tempore interregni** nie mają wspołek z panem podskarbisem szafować pieniędzmi Rzeczypospolitej, iedno za wolą i rozkazaniem rad koronnych.

37. Starosta miejsca tego ma przysięgać, iż pana podskarbiego z deputaty ma do zamku zawždy, **etiam tempore interregni** puszczać, i skarbu pospolitego dla złodziejstwa, w niebytności pana podskarbiego, przestrzegać. A gdzieby powietrze przapadło na miejscu naznaczonym, tedy My mamy, za oznajmieniem pana podskarbiego, insze miejsce dla odbierania pieniędzy naznaczyć.

38. Opatrzanie abo **salarium** pana podskarbiego to ma być: panu podskarbiemu z tego skarbu pospolitego tysiąc złotych, panom deputatom z rady po trzechset złotych, a drugim po dwu set złotych.

39. Konstytucyją o liściech zatajonych, za prośbą posłów ziemskich i za przyczynami pewnemi w niwecz obracamy i wszystkie spożywane ku tej konstytucyi wolnemi czyniemy od pozwow. Także też i o stacyje, ci którzy ich nie dawali a dawać powinni nie byli, dawać ich powinni nie będą, a Nam o dobra Nasze **iuxta praescriptum statuti** czynić i onych dochodzić wolno zawsze będzie.

40. Frymarki dóbr Naszych z kimżekolwiek uczynione, wedle opisanja konstytucyi czynione i pozwolone być mają. Które na sejmie **de consensu omnium ordinum**, gdy approbowane będą, w akta sejmowe, które tu na tym sejmie uczynić rozkazaliśmy, wpisane być mają. Których akt księgi iedne przy kancelaryi Naszej a drugie przy tym skarbie, i deputaciech czwartej części wyższej opisanej chowane i na sejm przez nie przywożone być mają. A k'temu ten każdy, z którym się frymark stanie, na pierwsze sądy ziemskie po sejmie list ten swój frymarkowy tam publikować i od sądu ziemskiego woźnego **ad intromittendum** ma wziąć. Wszakże które się na przeszłych sejmiech skończyły, w mocy zachowujemy i zostawiamy.

41. Lustratory wedle konstytucyi do wszech imion i dóbr Naszych wolnych, **nullis penitus exceptis**, wedle konstytucyi deputujemy i wysyłamy.

42^f. A naprzód My z strony Naszej deputujemy: do Wielkiej Polski księdza Hieronima Garwaskiego, kanclerza gnieźnieńskiego, sekretarza Naszego. Do Małej Polski księdza Zacheusza Pikarskiego, kanonika warszawskiego, sekretarza Naszego. Do Rusi i Wołynia: urodzonego Małochowskiego, sekretarza Naszego. Do Kijowa: urodzonego Chodorowskiego. Do Prus: księdza Jana Radogoskiego, kanonika łeczyckiego i łowickiego, sekretarza Naszego. Do Mazowsz i do Podlasza: księdza Jana Borukowskiego, kanonika łeczyckiego, sekretarza Naszego.

43^g. Panowie też rady z strony swej deputowali: Do Wielkiej Polski: urodzonego Stanisława Kryskiego z Drobpina, kasztelana, urodzonego Racińskiego, dzierżawcę dobrzyńskiego, kasztelana. Do Małej Polski: urodzonego Jana Krystoporskiego^h, wieluńskiego kasztelana. Do Rusi i do Wołynia: urodzonego Łękińskiegoⁱ, nakielskiego kasztelana. Do Kijowa: urodzonego Krzysztofa Głowę, sekretarza Naszego. Do Prus: urodzonego Stanisława Wysockiego z Budzisławia, biechowskiego kasztelana. Do Mazowsza i do Podlasza: urodzonego Łysakowskiego, lubaczowskiego kasztelana.

44^j. Posłowie też z strony swej deputowali: do Wielkiej Polski: urodzonego Jakuba Ponętowskiego, częściaka łeczyckiego. Do Małej Polski: urodzonego Piotra Raszowskiego^k z Wysokiego. Do Rusi i do Wołynia: urodzonego Mikołaja Grzybowskiego, podkomorzego warszawskiego. Do Kijowa: urodzonego Borzęckiego. Do Prus: urodzonego Wojciecha Niemojewskiego, sędziego grodzkiego inowrocławskiego. Do Mazowsz i do Podlasza: urodzonego Gabriela Masłowskiego, wojskiego wieluńskiego.

45. A ieśliby który prze śmierć abo inną przyczynę z mianowanych nie mógł być na tej lustracyi, inszego na to miejsce deputujemy. Którzy tak mają rewidować prowenty wszelakie te, jakoby czwartej części nad pierwsze inwentarze, okrom **fortuitos casus**, nie ubywało, ale

^f Numer ten w VL umieszczony został poniżej, przy nazwisku Hieronima Garwaskiego. ^g Numer ten w VL umieszczony został poniżej, przy nazwisku Stanisława Kryskiego. ^h MK: Krystoporskiego; Ossol.: Christaporskiego. ⁱ MK i Ossol.: Lekinskiego. ^j Numer ten w VL umieszczony został poniżej, przy nazwisku Jakuba Ponętowskiego. ^k MK i Ossol.: Nassowskiego.

owszem co być może przybywało. Którym dostatecznie wszystkiego się dowiedzieć, też i pod przysięgą poddanych, żaden nie bronić nie ma; jako o tym szerzej o rewizorach konstytucja obmawia, która także tym lustratorom we wszystkim służyć ma.

46. Ciż lustratorowie dobra wolne pierwiej nie rewidowane, z którychby płacona być miała czwarta część, mają także inwentować. Z których gdyż nie były inwentowane przez rewizory, nie mają być o czwartej części zapłatę pociągani i spożywane wolnemi czynimy, aż gdy lustratorowie imienie zinwentują. Tedy po daniu ich sprawy, za te lata zatrzymane wszystko mają płacić. A gdzieby też **fortuitis casibus** w dobrach rewidowanych co prowentow roku tego przeszłego w oddawaniu tej czwartej części ubyło, a u kogoby z tej przyczyny zatrzymano było, mająinkwirować i na przyszły sejm dla uznania odnieść, a tam co się godzić będzie, defalkuje się, a resztę taki każdy tamże powinien będzie oddać.

47. Którzy lustratorowie na Wołyniu, Podlaszu^z i Kijowskiej Ziemi także wszystkie dobra wolne i prowenty Nasze rewidować i inwentować będą powinni, a póki się tam^{aa} lustracja nie odprawi i rejestrów z niej na sejm lustratorowie nie zniosą^{ab}, każdy **possessor** dóbr i dochodów Naszych powinien będzie tak iako teraz, wedle rejestrów rewizorskich na czas naznaczony tę czwartą część oddawać sposobem wyższej opisanym.

48. Dajemy też tymże lustratorom **facultatem** rewidować miejsca te we wszystkich ziemiach podlaskich, wołyńskich [i] kijowskich, póki mają być rozdawane wieczności abo lenna, dla osiadania tych tam pustyń. Którą rewizyją na przyszły sejm odniosą, a My tam za radą i pozwoleniem stanów koronnych konkludujemy.

49. Także też rewidować mają miejsca abo imiona te, tak w tych województwach przerzeczonych, iako i w ruskim, które są przez nieprzyjaciela popalone i spustoszone. O których tu na tym sejmie żadnej kognicyi czynić nie będziemy, ale każdego przy jego daninie i prawie iako teraz trzyma, aż do dania na przyszłym sejmie sprawy od tych lustratorów, zachowujemy.

50. Naznaczamy też do wszystkich województw rewizory, tych trzech urzędników ziemskich: podkomorzego, chorążego a wojskiego, aby ci rewidowali w swych ziemiach i powieciach wszystkie cła, myta, grobelne i mostowe, nadane po śmierci króla Władysława^{ac}, które ieszcze nie są rewidowane i dostatecznie miejsca ich mają opisać, a to Nam na przyszły sejm przynieść, aby się tam kognicyja stąd i decyzją stała, które potrzebnymi są i ostać się mają, wedle statutu króla Zygmunta sławnej pamięci⁵. A które iako szkodliwe ostać się nie mogą, iakoż zniesionymi są, a te które są rewidowane dostatecznie, **ad cognitionem** na przyszły sejm odkładamy. Ciż lustratorowie gościńce spisać mają i drogę im na dziesięć łokci dla furmanów i pędzenia wołów wymierzyć. A jeśliby komu przywilej zginął stary, któryby był w Warszawie ukazowany i approbowany, kancelarya inny wedle kontenta approbacyi, takiemu każdemu wydać powinna będzie.

51. Także też pošlemy rewizory ku oglądaniu potrzebnych ceł, myt, mostowych etc. do Wołynia, Podlasza i Kijowskiej Ziemi. Z których to ziem obywatelów, iako kijowskich, wołyńskich i podlaskich, iżeśmy brzemień i obowiązek: budowanie zamków, mostów i naprawowanie dróg złożyli, dla tegoż ci Nasi rewizorowie przypatrzyszy się każdemu, mają Nam na przyszłym sejmie dać sprawę, czymby gdzie cła na poprawę zamków, mostów i dróg podwyższone być miały.

52. Myto w żupach ruskich nowo ustawione znaszamy, a ieśli więc kto upornie za listy iakiemi Naszemi chciałby myto brać a ludzie tam obciążać, tedy pozwany do statutu sławnej pamięci króla Zygmunta Ojca Naszego, który się poczyną: **statuimus et decernimus**⁶, a gdziekolwiek był pozwany, ieśli do sądu ziemskiego abo grodzkiego abo do urzędu, powinien będzie odpowiadać na pierwszym roku iako na zawitym. A gdzie będzie przewyciężon celnik,

^z MK i Ossol.: Podlasie. ^{aa} MK i Ossol.: ta. ^{ab} Tak w MK i Ossol.; w VL: nie znoszą. ^{ac} MK: Władysława.

⁵ Por. konstytucję sejmu piotrkowskiego z 1538 r.: De teloneis pontalibus, aggeralibus etc. *Vol. Const., t. I, vol. 2, s. 164–166.*

⁶ *Ibidem*, s. 165.

ten w którymkolwiek sądzie w Koronie, tak w ziemskim iako i w grodzkim, i iako i w urzędzie, ma wrócić cło stronie, z winą dwu set grzywien i sądowi abo urzędowi także dwieście grzywien ma położyć nie odchodząc od sądu. A od takowej sprawy nie ma sąd abo gród przyjmować ruszenia abo appellacyi, jako od rzeczy przez przywileje i statuta koronne osądzonej. A ktoby takowego mytnika szczycić abo bronić i zastępować chciał, tedy pozwany o to do któregożkolwiek sądu abo urzędu, powinien stanąć i odpowiadać **peremptorie** i winę tysiąca grzywien monety polskiej przepadać aktorowi i sądowi **toties quoties**. A ieśliby upornie winy nie położywszy odszedł, ma być odesłany do urzędu, gdzie possessyjama **pro executione rei iudicatae, absque ulla ubivis appellatione et motione**. A ieśliby był **impossessionatus**, tedy z nim postąpić iako przeciw nieosiadłemu, wedle statutu. Wszakże deputujemy i wysyłamy rewizory, wielmożnego Piotra Zborowskiego, wojewodę sandomierskiego i urodzonego Andrzeja Dębowskiego^{ad}, kasztellana sieradzkiego etc. ku panu podskarbiemu koronnemu, ku oglądaniu wszystkich żup Naszych i ku skutecznemu wywiedzeniu pożytków, także i nakładów innych, co skutecznie na przyszyły sejm przynieść będą powinni, aby się w tym tak postąpiło, iakoby i sumpty tam czynione wszystkiemu podlec mogły, i to się znaleźć i postanowić mogło, co by było ku lepszemu i użyteczniejszemu Rzeczypospolitej. A ieśliby który prze śmierć abo chorobę z mianowanych nie mógł być na tej rewizyi, inszego na to miejsce deputujemy.

53. Soli ruskiej, bydgoskiej komory nie ruchając i owszem onę w swym tak porządku zachowując, komorę drugą w Dybowie ustawiamy, **et in defectu soli Naszej** a nie zamorskiej, w komorach tych Naszych o wolnym używaniu soli zamorskiej, to iest gradowej, statuta wszystkie w mocy zostawujemy, a osobliwie statut piotrkowskiego sejm **anni 1567**⁷. Który we wszystkich kondycjach, tym niniejszym umacniamy, utwierdzamy, tak iż Lois gradowej soli zamorskiej więcej warzyć nie ma⁸, pod winą sta grzywien. O którą, kto go jedno pozowie, będzie powinien sub simili vadio położyć na pierwszym roku iako na zawitym, przed tym urzędem, przed którykolwiek będzie pozwany, **toties quoties opus fuerit**, żadnemi przyczynami ani fortelami z tego się nie wyjmując.

54. Starostowie Nasi i także ludzie szlacheccy ziem ruskich i podolskich, na roboty do ziemie wołoskiej puszczać nie mają ludzi, które tam Wołochowie pojmują^{ae} i potym do Turek sprzedawają; a tak iżby tego każdy przestrzegać powinien był, ustawiamy pod winą sta grzywien.

55. Gościńce od Węgier^{af} niezwykle do Korony zapowiadamy^{ag}, ażeby były zarąbione przez starosty i dzierżawce imion Naszych, nic nie mieszkając, także i szlachcie przez imiona ich dziedziczne idące, pod winą sta grzywien przykazujemy i ustawiamy. O którą winę pozwany do grodu abo do ziemstwa od któregożkolwiek, będzie ią powinien aktorowi oddać na roku **peremptoria**

56. Roki ziemskie Województwa Poznańskiego, Kaliskiego, Lanczyckiego, Brzeskiego, Inowrocławskiego, Płockiego, bacząc wielkie ubliżenie sprawiedliwości ludzkiej, za oznaczeniem czasów pewnych, konstytucjami oznaczonych o sądzeniu rokow ziemskich wojewodstw wyżej opisanych⁹, które **propter legalia impedimenta** na czasy mianowite często nie dochodzą. A tak gdzieby **alioquod legale impedimentum** przypadło na czasy w konstytucyi opisane, dla którego by nie mogły być sądzone, tedy sąd ziemski powinien insze czasy obwołać sądowe, cztery niedziele przed sądzeniem rokow i to obwołanie w akta grodzkie zapisać i odsądzać takie roki sąd ziemski będzie powinien tyle razów, ile czasów iest w konstytucjach, któremu województwu naznaczono każdego roku.

^{ad} MK: Dębowskiego; Ossol.: Dembowskiego. ^{ae} MK i Ossol.: pojmanawają. ^{af} MK i Ossol.: Weger. ^{ag} MK i Ossol.: zapowiadamy.

⁷ Por. wyżej nr LXX, p. 1,16: O soli, oraz cytowane tam w przypisie 5 wcześniejsze normy.

⁸ Por. wyżej nr LXVI, p. 1,16 oraz informacja w przypisie 6.

⁹ Mowa tu o konstytucji sejm piotrkowskiego z 1565 r. Por. wyżej nr LXVIII, p. I: W Wielkiej Polsce roki ziemskie i wieca.

57. Sejmik powiatowy w Województwie Rawskim być ma w Rawie, także wieca przed świętym Marcinem [*przed 11 XI*] dwie niedziele. A roki ziemskie, które zwykły bywać w poniedziałek po świętym Bartłomieju [*po 24 VIII*], takowe bywać mają w poniedziałek po świętym Michale [*po 29 IX*].

58. W Ziemi Chełmskiej roki ziemskie sześćkroć do roku bywają sądzone czasów trudnych i niepogodnych. Przeto ustawiamy, aby dwoje roki były odjęte, obyczajem innych przyległych województw, ale pierwsze roki ziemskie aby sądzone były w Chełmie, w poniedziałek bliższy przed świętem świętej Agnieszki [*przed 21 I*], krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Wtóre roki chełmskie w poniedziałek bliższy po święcie świętego Filipa Jakuba [*po 1 V*], krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Trzecie roki chełmskie w poniedziałek w Oktawę Bożego Ciała [*dwa tygodnie po Zielonych Świątkach*], krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Czwarte roki chełmskie w poniedziałek bliższy przed świętem Narodzenia Panny Maryi [*przed 8 IX*], krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Wieca Chełmskiej Ziemi na miejscu zwykłym, w poniedziałek bliższy przed świętem świętego Szymona Judy [*przed 28 X*].

59. Szlachta braclawska i poddani ich wolni są sprzedawać miody prasne komu będą chcieć, a nie mają być przymuszani ku przedawaniu miodu Żydom.

60. Też Ziemi Braclawskiej, chorążego powinni dać będziemy, i chorągiew.

61. Podkomorzowie wedle starego zwyczaju nie powinni przysięgi czynić, gdyż bywają od Nas onerowani **fide, conscientia et honore**. Wszakże ich komornicy przysięgi na rocech ziemskich czynić i osiadłymi być mają.

62. Wieca w Województwie Sandomirskim za prośbą posłów województwa przerzeczonego ustawiamy, aby iednego roku były sądzone w Sandomierzu, drugiego roku w Radomiu, trzeciego w Wiślicy. A te wieca w poniedziałek po świętym Franciszku [*po 4 X*] na iednym miejscu ze wszystkiego województwa poczynać się i sądzone być mają.

63. Sądy bieckie i czchowskie, które przypadają na Wielkanoc, te przekładamy na Przewodny Poniedziałek [*osiem dni później*].

64. Sejmik też powiatowy Ziemi Krakowskiej, który w Proszowicach bywa zawsze, na potym cztery dni przed Nowomiejskim większym składan być ma.

65. Granice w Księstwie Mazowieckim przez kommissarzy od Nas dane między grunty Nasze a szlacheckimi prawnie, to iest że starości albo dzierżawcy dóbr Naszych mandat Nasz z innotescencyą kommissarską wczas, wedle statutu o tym obmawiające wydane są albo na potym będą wydane, i które na potym będą czynione, chociażby gdzie ekonom Nasz nie był przy ich czynieniu, który do granic takowych, wedle prawa i zachowania starego żadnego **interesse** nie ma, ani na potym mieć może, wszystkie mocnie mają być dzierżane przez starosty i dzierżawce dóbr Naszych i przez poddane Nasze, wiecznymi czasami. Które tą konstytucją potwierdzamy i wedle praw dawnych koronnych, wedle których też w Mazowszu kommissarze bywają i mają być dawani, z kancelaryi Naszej potwierdzenia ich mają być wydawane, kto iedno tego potrzebować będzie. A którzy szlachcicy są od starost **nomine instigatoris Nostri**, spożywani o krzywdy iakie albo szkody, któreby się w tych granicach zawierały, te wszystkie od takowych pozwów wolne czyniemy.

66. Za prośbą posłów Województwa Podlaskiego pozwalamy im tego, że będziemy powinni na sejmie na ich akcyje, które przypadną, tak z apelacyi, jako i z ruszenia, pany deputaty z rady Naszej ku sądowi ziemskiemu dawać. Wszakże gdy kto będzie rozumiał siebie być ukrzywdzonym, wolno mu będzie appellować do Nas. A ieśliby sejm którego roku nie doszedł, tedy powinni będziemy czas i miejsce złożyć przez listy Nasze, a tam wszystkie kauzy z tego województwa, iako wyżej opisano iest, odprawić.

67. Roki ziemskie Podlaskiego Województwa w Drohiczyń, w pierwszy poniedziałek po świętym Michale [*po 29 IX*], drugie nazajutrz po Nowym Lecie [*po 1 I*]. Trzecie w Przewodny Poniedziałek [*5 dni po Wielkanocy*]. A w Mielniku w poniedziałek bliski przed świętym Michałem [*przed 29 IX*], drugie nazajutrz po świętej Agnieszce [*po 21 I*], trzecie po świętym Grzegorzem [*po 12 III*] w tydzień być mają. A w ^{ah-}Bełskim Powiecie^{ah-} na też czas

^{ah-} ^{ah-} *Ossol.*: Bielskim Powiecie.

wyżej opisane, iako i w Drohiczynie bywać mają sądy ziemskie. A po wykonaniu roków, tedy z księgami mają urzędnicy zostać dla wykupna i brania ekstraktów, które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedzieli. A gdy się to wykona wszystko, tedy wieca mają^{ai} być sądzone nazajutrz po świętym Janie Chrzcicielu [po 24 VI], na każdy rok w Drohiczynie, a na tych wiecach wszyscy mają być, tak kasztellani iako i urzędnicy ziemscy, i zasiadać miejsca swe tym porządkiem: naprzód wojewoda, kasztellan, podkomorzy, chorąży, sędzia, podsędek, wojski, stolnik i podstoli, pisarz, wedle statutu koronnego opisanego. Na wiecach, aby te akcje zostawiali, to jest o rany, o kmicia zbiegłego, o wszelakie rękojemstwo, o wyrąbanie drzewa wszelakiego, o spasz wszelaką i wyłowienie ryb, o posieczenie łąki i wyrąbanie i popalenie płotów, o pożęcie i porąbanie wszelakiego zboża, o zajem i pobicie wszelakiego bydła.

68. Za prośbą tychże posłów podlaskich pozwoliliśmy im tego, iż wszelakie ich sprawy sądowe, tak od sądu ziemskiego, iako i grodzkiego, komissarskiego, podkomorskiego, wszystkie obyczajem i wedle prawa koronnego dewolwować się mają: to jest, które na wiecach, te na wiecach **et sic consequenter**. A **officii causae** podlaskie za dworem iść mają, a to się począć ma od restytucji Ziemi Podlaskiej. A te nie są odsądzone przed restytucją, a w limitacją są włożone, tedy iuż takie akcje na sejm przyszły przypadać mają, i tak się odprawować, iako iuż jest o tym wyżej w obyczajach sądenia opisano.

69. Ustawiamy, iż w Ziemi Podlaskiej każdy sędzia i podstarości grodzki osiadły i szlacheckiego narodu być mają, wedle ich przywileju. A jeśliby nie osiedli byli, **nulla praestetur illis obedientia**, owszem sąd od nich czyniony, żadnej ważności mieć nie będzie.

70. W Podlaskiej Ziemi jednaka miara być ma, także łokcie i wagi wszelakie, iako jest w Warszawie. Czego wojewoda tejże ziemi dojrzeć i ustawić powinien będzie sam przez się, abo podwojewódze swe, którzy osiadli być mają.

71. Roki ziemskie w Kijowie aby zawżdy były trzykroć do roku. Pierwsze roki w Kijowie w poniedziałek bliższy po świętym Jerzym [po 23 II]. Wtóre roki ziemskie w Żytomierzu, w poniedziałek po Nowym Lecie [po 1 I] bliższy. Trzecie roki w Ruczu, w poniedziałek przed świętym Bartłojem [przed 24 VIII] bliższy. Wieca Woiewodztwa Kijowskiego w Kijowie, w poniedziałek przed świętym Szymonem Judy [przed 28 X] bliższy.

72. W tym się też dzieją trudności wielkie, iż prokuratorowie u sądów wszelakich nie oddawają kontrowersji swych zaraz, a potym przypisują wiele, czego przed sądem onym nie mówili, chcąc ratować spraw onych, co opuścili, z czego o to bywa spor wielki między stronami. A tak ustawiamy, że nadalej do trzeciego dnia prokuratorowie kontrowersyje oddawać powinni są, a to dla pamięci urzędników, aby wedle pamięci korygował sędzia co przed nim mówili, a potym ię sąd nie winien przyjmować, ieśli ię nie odda wedle czasu opisanego.

73. Iż ziemskie księgi w Woiewodztwie Łancyckim są stare i niewwiązane, tak iż gdy zapisy z nich bywają wyjmowane, nie wiedzieć pod którym aktem ekstrakt z nich ma być wydany, przeto za prośbą posłów tegoż woiewodztwa, przestrzegając aby tam rycerstwo dla tej przyczyny trudności i szkody w swych sprawach nie mieli, pozwalamy żeby te księgi przepisane były, a stare dla weryfikacji dobrze chowano. Których ksiąg przepisanie sądowi ziemskiemu tegoż woiewodztwa zlecamy. Ku któremu na wiecach abo sejmiku powiatowym mają być dwa szlachcicy obrani i dla warowniejszego przepisania, ku pisarzowi i komornikowi sędziego ziemskiego przydani.

74. Iż nie sądeniem wieców abo wielkich roków w Mazowszu, wielka się omieszkałość sprawiedliwości ludzkiej dzieje, że nie tylko raz we dwie lecie te wieca nie bywają sądzone, iako statuta i konstytucyje uczą, ale też iuż od kilkanaście lat na niektórych miejscach nie były sądzone, a tak na pilną prośbę posłów mazowieckich ustawiamy tą konstytucją, iż w każdej ziemi Województwa Mazowieckiego, na zwykłych miejscach co rok, iako i w innych woiewodztwach, wieca abo wielkie roki mają być sądzone. A na którychby wojewoda nie mógł być, tedy ie kasztellan onej ziemi z urzędnikami ziemskimi teje ziemi sądzić i odprawować ma, **sub privatione officii**. Którym wiecom każdej ziemi czas pewny przez tegoż kasztellana ma być położon i obwołan.

^{ai} Tak w MK i Ossol.; w VL błędnie: nie mają.

75. A te rzeczy, które się toczą około kmieci i ich rzeczy, także ran szlacheckich, gdzie się pozwany **simpliciter** nie zna do ran zadania **et contenta propositione civiliter** neguje, a dla zwłoki bolejącej stronie apelację czyni. Także też o spaś, o długi zapisane i w których rzeczach przedtym appellacja nie bywała, iedno **literae informatoriae**, gdzie będą na skazie oni urzędnicy z kasztellanem, a nie będzie się im zdało appellacyi dopuścić, że nic wątpliwego w onej akcji nie będzie abo iasny statut o takiej rzeczy będzie; tedy iuż te kauzy dalej z wieców przez appellacyą nie mają iść na sejm i nie ma być w nich dopuszczana z tych to wieców. A na takowe wieca wszyscy urzędnicy ziemscy powinni się zjechać i pilnie je odprawować, **sub privatione officii excepto legali impedimento, et nihilominus** na miejsce nie będącego wolno będzie tym, którzy się zjadą, posadzić innego szlachcica, któryby prawo rozumiał i takiemu sądowi sprostał.

76. A iżeśmy dali listowną kaucyją, ręką Naszą podpisaną i koronną pieczęcią zapieczętowną około zapłacenia czwartej części ze trzech części dochodów Wszelkich i retent stołu Naszego Królewskiego, tak iako to iest wszystko szerzej w liście Naszym opisano. A tak uchwałą tą sejmu tego postanawiamy i pod winami w liście Naszym opisanemi, starostom, żupnikom i innym dóbr Naszych wolnych królewskich dzierżawcom rozkazujemy, aby na czas w liście Naszym naznaczony, trzy części dochodów Naszych tegorocznych i retenta przeszłych, do rąk pana podskarbiego koronnego oddali, ci którzy do skarbu Naszego i prowentow nam respondować i one oddawać są powinni.

77. Wieprz rzekę ku pożytkowi pospolitemu wyczyścić i wychędożyć rozkazujemy, dla wolnego spławu towarów wszelakich od Krasnegostawu aż do Wisły. Przeto dzierżawcom starostw Naszych przyległych, iako krasnostawskiego, chełmskiego, lubomskiego, ratyńskiego, rubieszowskiego, bełskiego, tyszowieckiego rozkazujemy, aby poddanych Naszych z przerzeczonych starostw dawać byli powinni, ku wyczyszczeniu tej rzeki, za obwieczzeniem tego komu to zlecimy.

78. Opatrując to, aby ludzie w sprawiedliwości swej omieszkania nie mieli, na prośbę posłów Ziemi Czerskiej mocą i uchwałą sejmu tego postanawiamy, aby sąd ziemski teraz i na potym będący, był powinien roki w Ziemi Czerskiej sędzić i poczętych i przywołanych nie przekładać, pod winą sta grzywien. O którą stronę ktoraby się tym nie sądzeniem abo przełożeniem uciążona być czuła, wolno będzie obyczajem zwykłym czynić, a to porządkiem niżej opisanym. Pierwsze roki w Czersku w poniedziałek pierwszy po Trzech Królach [po 6 I], potym dawniejszym porządkiem w inszych powieciech. Wtore roki w Czersku w poniedziałek pierwszy po Przewodniej Niedzieli [8 dni po Wielkanocy]. Trzecie roki w Czersku w poniedziałek pierwszy po świętej Trójcy [8 dni po Zielonych Świątkach]. A wieca abo wielkie roki woiewodzine czwarte, wedle konstytucyi tego niniejszego sejmu.

79. Za prośbą wszystkich stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego naznaczamy i deputujemy, za ichże spólnym zezwoleniem, na poprawę statutu tegoż Wielkiego Księstwa Litewskiego pewne osoby, to iest z rady ^{aj}Jego Miłość księdza ^{aj}Waleryana biskupa wileńskiego i Mal-chera Semota kasztellana żmudzkiego, przy których i sekretarza Naszego doktora Augustyna, wójta wileńskiego. A gdzieby który z tych prze słuszną przyczynę być nie mógł, tedy na iego miejsce innego deputować będziemy. A z stanu szlacheckiego każdego woiewodztwa po iednemu, to iest z Woiewodztwa Wileńskiego i Trockiego urodzonych Mikołaja Dorohostajskiego, stolnika Naszego Wielkiego Księstwa Litewskiego i dzierżawcę wieluńskiego, tywonia gondzinskiego, a księdza Łukasza Swierskiego, marszałka Naszego Ziemie Żmudzkiej, Jana Steckowica^{ak}. Z Woiewodztwa Nowogrodzkiego, Benedykta Jurachę^{al} marszałka Naszego. A z Ziemie Połockiej^{am} księdza Pawła Sokolińskiego, podkomorzego witebskiego. Z Woiewodztwa Witebskiego Jana Skolkę^{an}. Z Woiewodztwa Brzeskiego Kierdeja Krzyzewskiego, sędziego brzeskiego. Z Woiewodztwa Mścisławskiego, Siedleckiego^{ao}. Z Woiewodztwa Mińskiego Marcina Wołockiewiczza. A dla pisania przy tychże deputaciech naznaczamy dwu pisarzow ziemskich:

^{aj-aj} Tak w MK i Ossol.; w VL: J.K. Miłość X. ^{ak} MK i Ossol.: Steczkowicza. ^{al} MK i Ossol.: Jurachę. ^{am} Tak w MK i Ossol.; w VL błędnie: Płockiej. ^{an} Lub: Skolkę. ^{ao} Tak w MK i Ossol.; w VL: Siedleckiego.

Andrzeja Maczkowicza wileńskiego, Piotra Stanisławowie a ośmińskiego. Miejsce Wilno, czas święto świętego Marcina w roku ku zjechaniu terażniejszym [11 XI 1569] i wykonaniu tej sprawy im^{ap} naznaczamy. Przy której poprawie ci to deputaci statut polski mają przed się wziąć, a co najbliżej z nim prawa litewskie zgadzać, aby już we wszystkich państwach Naszych, iako w iednej Rzeczypospolitej jednaka a nieodwłoczna sprawiedliwość ludziom iść mogła. A tę poprawę oni do Nas na sejm walny blisko przyszły będą winni odnieść.

80. Na strawę tym deputatom póki na tej poprawie statutów mieszkać będą, wszyscy obywatele Wielkiego Księstwa Litewskiego, iako się stany tegoż Księstwa tu na tym sejmie zezwolili, mają we wszystkich powieciech złożyć z każdej włoki i służby ludzi grosz ieden, a z dymów podlaskich ośm pieniędzy, z zagrodników po cztery pieniądze, z bojar putnych po groszu iednemu, z pancernych grosz ieden, od szlachty, którzy ludzi nie mają, z każdego domu po dwu groszu.

81. Szlachta tegoż Wielkiego Księstwa Litewskiego, którzy się dla obrony panom^{aq} z imiony i majątnościami swymi zadali, iż od nich wolni być, proszą. Tedy gdzieby prawa kto z nich na to pokazał, a dawnością ziemską ich nie opuścił, i słusznie sobie wedle nich postąpi, My nikomu praw nie ukracając ani statutowi w niwczym nie ubliżając na ten czas, uczy niemy co się Nam słusznego i sprawiedliwego będzie zdało. Także i te, którzy w imionach Naszych spadkowych osiadłości swoje dzierżą, a wolność służyć komuby chcieli na prawach swych mianują się mieć, takowym do pokazania ich prawa, odkładamy.

82. Miejsca abo placów na zbudowanie domow dla sądów ziemskich i dla chowania ksiąg w każdym powiecie tegoż Księstwa Litewskiego pozwalamy, które starostowie onych miejsc powinni będą naznaczyć i wymierzyć. Na co My z kancelaryi Naszej listy do nich dać rozkażemy.

83. Za potrzebą Rzeczypospolitej, z pilnego upominania wszech stanów ustawiamy, aby podatki ziemskie, to iest pogłowczyzna, serepczyzna i winy z konia, za niesłużeniem wojny w Wielkim Księstwie Litewskim, które się postanowiły w roku 1565¹⁰ aż do skończenia roku 1568, na sejmiech walnych od wszech stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego i ziem przy Księstwie Litewskim na on czas będących, tak iż takowych wyżej pomienionych podatków dobierać poborcy, którym to pierwej zlecone są, i będą powinni, a liczbę z nich dostateczną wedle konstytucyi sejmów przeszłych wyżej omienionych uczynić będą powinni.

84. Także i wielmożny Hreory Chodkiewicz, kasztellan wileński, z tego co do rąk iego podatków ziemskich doszło, liczbę na dzień świętego Marcina blisko przyszłego [11 XI 1569], w Wilnie przed deputaty na statut przez Nas mianowanemi, uczynić będzie powinien.

85. Dygnitarzę i urzędnicy w każdym powiecie Wielkiego Księstwa Litewskiego przysięgli i osiedli być mają, także i ich urzędnicy i którym sprawa sądów szlacheckich należy. A dwu urzędów i miejsc Sądowych żaden dzierżeć nie ma, oprócz tych, ktoreby ta konstytucyją przy takowych urządziech zastała. Z takich każdy przy urzędzie swym ma być zachowań do iego żywota, abo do wywyższenia na większy urząd.

86. Powiaty Województwa Mińskiego, Mozerski^{ar} i Reczycki, przy tymże Woiewództwie Mińskim zostawujemy, w którym iako na sejmiki powiatowe zjeżdżać się, tak też wszystkie sprawy swoje odprawować mają.

87. Pozwalamy też i chcemy to koniecznie mieć, aby żołnierze i służebni ludzie Nasi, któreśmy po przeszłe czasy w Wielkim Księstwie Litewskim chowali, wszelakie żywności, które iedno ku potrzebie swej brali, zupełnie wszędzie popłacili, ponieważ się też im od Nas dostatecznie zapłata stała. A gdzieby z ktorego rotmistrz jego sprawiedliwości nie chciał abo omieszkał w tym uczynić, będzie wolno każdemu o to pozwać do grodu.

88. A iż dla zdłużenia nad obyczaj tego sejm i dla innych słusznych przyczyn, wedle spraw Rzeczypospolitej potrzebnych, skończyć się tu **et in debitam executionem** przywieść

^{ap} Tak w MK i Ossol.; w VL błędnie: inne. ^{aq} Tak w MK i Ossol.; w VL: panów. ^{ar} Tak w MK i Ossol.; w VL: Mozerski.

¹⁰ Były to podatki uchwalone przez sejm litewski.

nie mogło, iako o opatrzeniu potomstwa Naszego, wedle deklaracyi i recessu warszawskiego, także **de interregno, de modo et loco electionis regis**, o założenie skarbu pospolitego ku czwartej części, o obyczaju sprawiedliwości, aby się tym prędzej odprawować mogła, i innych wiele spraw, przeto te wszystkie sprawy ktorychkolwiek Koronie z praw, z przywilejów, statutów, z recessow i z konstytucyi przeszłych należą, a tu na tym sejmie nie są skończone, w tejże mocy i ważności uchwałą sejmową, także też cła, myta, likwidacye, ewikcyje o dobrach exekucyi podległych, **nullo iure** wziętych (inne wszystkie sprawy, które są skończone, w mocy zostawując) odkładamy do sejmu przyszłego. Na którym za oznajmieniem pierwej na sejmikach powiatowych, o tych wszystkich sprawach stanowić i o ich zupełną exekucyją, wedle opisanja konstytucyi przeszłych, przywilejów i statutów koronnych, choć tu nie są specyfikowane, uczynić będziemy powinni. Wszakże w niczym nie derogując artykułowi około warunku exekucyi Wielkiego Księstwa Litewskiego iako iest opatrzony w spólnym spisku i przywileju około unii, między narody polskimi i litewskimi, przez Nas utwierdzonym. Ktory artykuł, iako i inne w przywileju spólne opisane, nieporuszenie wiecznie mają być dzierżane.

Przeto na lepsze świadectwo temu wszemu, pieczęć Naszą przycisnąćśmy kazali. Dan w Lublinie na sejmie walnym dnia jedenastego miesiąca Augusta, roku Pańskiego 1569as, panowania Naszego czterdziestego. Na własne Króla Jego Miłości rozkazanie.

X. UNIERSAŁ POBOROWY [11 SIERPNIA 1569 R.]^a

Zygmunt August, z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, ^bŻmudzkie etc. pan i dziedzic^b. Wszem i każdemu z osobna, któregokolwiek stanu, dostojęństwa i urzędu, tak duchownego iako i świeckiego ludziom i innym^c wszem poddanym Naszym miast, miasteczek, wsi i innych osiadłości iakiemiżkolwiek tytuły i przezwiski nazwaniami, w Koronie i wszecz państwach Naszych, iako w Wielkim Księstwie Litewskim, Kijowskim, Ruskim, Wołyńskim^d, Pruskim, Mazowieckim, Żmudzkim, Podlaskim, Inflantckim i innym ku Koronie należących i mieszkających, którymkolwiek należy i do ktorychkolwiek te-
rażniejsza uchwała sejmowa przyjdzie a oznajmiona będzie, wdzięcznie i wiernie Nam miłym, łaskę Naszą Królewską.

Wdzięcznie, wiernie Nam mili! Gdyż na ten czas ziemie i kraje Wielkiego Księstwa Litewskiego, Koronie Naszej Polskiej uniowane, także Księstwo Inflantckie do Korony państw iej teraz przyjęte, i inne części, a ziemie koronne pilnego opatrzenia a obrony potężnej potrzebują, przeto za radą panów rad i pozwoleniem posłów ziemskich podatek ten i sposobem a porządkiem niżej opisanym, uchwaliliśmy i postanowili.

Napierwej wszyscy kmiecie i każdy z nich z osobna, tak Nasi iako i poddanych wszecz Naszych duchownych i świeckich osob, którzy sobie albo panom swym orzą albo też roboty odkupują u tychże panów swych, we wsiach tak starodawnych jako też i nowo osadzonych, nie według^e starych kwitacji, ale z każdej włoki, śladu, zrzebia albo łanu osiadłych, a z służby każdej wedle konstytucyi grodzieńskiej, roku przeszłego uczynionej¹, mają płacić po dziesięci groszy.

Item. Z takowychże wszystkich^f wyżej opisanych roi kmiecych osiadłych, z strony dziesięciny po drugich dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny albo meszne, spy albo małdry, iako i tak dwielecie zachować się mają, a z dziesięciny i takież z tych ospy mają też

^{as} *W MK i Ossol. data napisana jest słowami.*

^a Tytuł zaczerpnięty został z VL. W MK tytuł brzmi: Ustawa poborow na spólnym sejmie koronnym lubelskim roku Pańskiego 1569. ^{b-b} MK i Ossol.: żmudzki, inflantcki etc. pan i dziedzic. ^c MK i Ossol. tu i poniżej: innym, inych. ^d MK i Ossol.: Wolińskim. ^e W VL powtórzono: starodawnych jako i nowo osadzonych, nie według.

^f MK i Ossol., tu i poniżej: wszystkich, wszyscy.

¹ Konstytucji takiej w Koronie nie uchwalono. Jest to więc odwołanie się do sejmu litewskiego.